

HUQUQIY SOHASIDA PSIXOLOGIK FAOLIYAT

Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna*Toshkent amaliy fanlar universiteti “Psixologiya” kafedrası o`qituvchisi***Abilkasimova Lazzat Bekmurotovna***Toshkent amaliy fanlar universiteti Pedagogika fakulteti**Psixologiya yo`nalishi 1-bosqich talabasi*lazzatabilkasimova8@gmail.com

Annotatsiya: Psixologiya huquqiy faoliyatda turli vazifalarni bajaradi. Avvalo, huquqshunoslar va sudyalalar uchun insonlarning psixologik holatini tushunish juda muhim. Masalan, sudda guvohlarning yoki ayblanuvchilarning so`zlariga ishonishdan oldin, ularning xulq-atvori, stress darajasi, so`zlaridagi ishonchlilikni tahlil qilish kerak bo`lishi mumkin. Shuningdek, psixologik tahlil ayblanuvchilarning aybini aniqlashda ham yordam berdi.

Ushbu maqolada huquqiy faoliyatda psixologik yondashuvning ahamiyati va uning jamiyatdagi ta`siri tahlil qilinadi.

**Kalit so`zlar:** Sud psixologiyasi, jinoiy psixologiya, huquqiy psixologik konsultatsiyalar, psixologik jarayonlarning huquqiy asoslari, psixologik ekspertiza, psixologik faoliyat va inson huquqlari, psixologik faoliyatning jamiyatdagi ta`siri.

Kirish. Huquqiy soha va psixologiya o`rtasidagi bog`liqlik insonning huquqiy va psixologik holatini tushunishda muhim rol o`ynaydi.

Psixologik faoliyat huquqiy jarayonlarga ta`sir etuvchi, insonlarning xulq-atvorini, fikrini va ruhiy holatini tahlil qilish orqali huquqiy qarorlarni shakllantiruvchi muhim omil sifatida qaraladi. Ushbu maqola, huquqiy sohada psixologik faoliyatning o`rni, uning turli sohalarda qo`llanilishi va amaliy ahamiyatini yoritib beradi.

Sud psixologiyasi, jinoyatni aniqlashda va sud jarayonida psixologik jihatlarni inobatga olishda muhim ahamiyatga ega. Bu soha, o`zining tarkibida, o`z-o`zini himoya qilish, o`qish va xulq atvorni tahlil qilish kabi psixologik usullarni o`z ichiga oladi.

Psixologik baholash, masalan, ayblanuvchi yoki guvohlarning haqiqatni qanday tasvirlashini tushunishga yordam beradi. Odatda, sud holatini, uning jinoyatni amalga oshirishdagi rolini va aybdorlik darajasini aniqlash uchun ishlatiladi.

Jinoiy psixologiya, jinoyat sodir etgan shaxslarning psixologik holatlarini o`rganish bilan shug`ullanadi. Bu soha, jinoyatni sodir etgan odamlarning ichki motivatsiyalarini va ularning ruhiy holatini tushunishga imkon beradi. Shu bilan birga, jinoiy psixologiya, jinoyatchilikni oldini olish va unga qarshi kurashishda psixologik

tadqiqotlarni ham amalga oshiradi. Psixologik testlar va intervyular yordamida jinoyat sodir etgan shaxslar haqida ko'proq ma'lumot olish mumkin.

Bundan tashqari, huquqiy psixologik konsultatsiyalar ham mavjud. Bu jarayon, huquqiy masalalar bo'yicha maslahatlardan tashqari, shaxslar uchun psixologik maslahatlardan tashqari, shaxslar uchun psixologik yordamni o'z ichiga oladi. Masalan, nikoh buzilishi yoki mol-mulkni bo'lishish kabi huquqiy masalalarda, psixologlar tomonidan shaxslar o'rtasidagi munosabatlarni tushunish va muammolarni yechish uchun psixologik yondashuvlar qo'llaniladi.

Psixologik jarayonlarni huquqiy asosda amalga oshirishda, inson huquqlari va erkinliklariga rioya qilish juda muhimdir.

Psixologik ekspertizalar va baholashlar faqatgina qonuniy tartibda amalga oshirilishi kerak. Shaxslarning psixologik holatini tahlil qilishda, ularning shaxsiy hayoti va xavfsizligi himoya qilinishi lozim.

Psixologik ekspertiza- huquqiy sohada psixologik baholashni o'z ichiga oladi. U asosan sudda yoki huquqiy qarorlarni qabul qilishda zarur bo'lgan tahlil va xulosalarni taqdim etadi. Psixologik ekspertiza yordamida sudya yoki huquqshunoslar jinoyatchilarning ruhiy holatini, o'zgarishlarni va jinoyatchilarning amalga oshirishdagi rolini aniqlaydilar. Bundan tashqari, ekspertiza psixologik ta'sirlarni va insonning qaror qabul qilish jarayonini ham tahlil qiladi.

Huquqiy jarayonlarda psixologik faoliyatda psixologik faoliyatni amalga oshirishda inson huquqlarining himoya qilinishi juda muhimdir. Psixologik ekspertiza yoki boshqa psixologik tahlil usullari faqatgina shaxsning ruxsatiga asoslangan holda amalga oshirilishi kerak. Shaxsning shaxsiy hayoti va psixologik holatini tahlil qilishda unga qarshi huquqbuzarliklar yoki tahdidlar mavjud bo'lishi lozim emas. Shu sababli, huquqiy faoliyatda psixologik usullarni qo'llashda har bir shaxsning inson huquqlari, erkinliklari va qadr-qimmatini himoya qilinishi kerak.

Psixologik faoliyat, faqatgina huquqiy jarayonlarda emas, balki jamiyatda ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Psixologik yondashuvlar, jinoyatchilikni oldini olish, xavfsizlikni ta'minlash va jamiyatda adolatni tiklashda muhim rol o'ynaydi. Psixologik tahlil, shuningdek, psixologik yordamni taqdim etish, psixologik jarohatlarni davolash va jinoyatchilarga reabilitatsiya qilish kabi ijtimoiy xizmatlarda ham qo'llaniladi.

Psixologik faoliyat va huquqiy soha o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish jamiyatda huquqiy adolatni ta'minlash uchun zarurdir.

Psixologiya, insonlarning psixologik holatlarni chuqurroq tushunish orqali, huquqni qo'llashda to'g'ri qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Huquqiy soha, psixologik bilimlar bilan birlashib, inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi.

Psixologik faoliyatda va huquqiy soha o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, jamiyatda adolatni ta'minlashda va huquqiy jarayonlarni yaxshilashda muhim o'rin tutadi.

Psixologiya va huquq birgalikda insonlarning psixologik holatini, ruhiy jarayonlarini va xulq-atvorini tahlil qilish orqali to'g'ri qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Huquqiy faoliyatda psixologik yondashuvlarning ahamiyatini to'liq tushunish, huquqshunoslar, sudyalari va psixologlarga yanada samarali ishlash imkoniyatini yaratadi, shuningdek, inson huquqlarini himoya qilishda o'zgaruvchan omillari hisobga olishni ta'minlaydi.

Shuningdek, psixologik faoliyat jamiyatdagi jinoyatchilikni oldini olish, rehabilitatsiya qilish va xavfsizlikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Psixologiya va huquqning birlashuvi, huquqshunoslar va psixologlarning hamkorlikda ishlashini talab qiladi, bu esa jamiyatda adolat, inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashga xizmat qiladi.

Shunday qilib, huquqiy sohada psixologik faoliyatning ahamiyatini to'liq anglash, insonlarning psixologik holatlarini tahlil qilish va ularni huquqiy jarayonlarga qo'llash orqali samarali va adolatli qarorlar qabul qilishni ta'minlaydi.

Huquqiy sohada psixologik faoliyatning o'рни va ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Huquqiy sohada psixologik faoliyatning o'рни juda katta. Psixologiya va huquq o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, sud jarayonlari va jinoyatlarni aniqlashda, shuningdek, ayblanuvchilar va guvohlarning psixologik holatini tahlil qilishda muhim rol o'ynaydi. Psixologik tahlil, huquqiy qarorlar qabul qilishda adolatli va aniq natijalarga erishish uchun zarur bo'lgan vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, psixologik ekspertiza va sud psixologiyasi yordamida inson huquqlari himoya qilinadi, jinoiy xatti-harakatlar va motivlar yaxshiroq tushuniladi. Psixologiya va huquqning integratsiyasi jamiyatda xavfsizlikni, rehabilitatsiya va jinoyatchilikni oldini olishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tursunov. R (2020).Jinoiy psixologiya va huquqiy tahlil. Toshkent:Huquq va psixologiya nashriyoti.
2. Friedman. L .M (2013). The Legal System: A Social Science Perspective. New York: Russell Sage Foundation.
3. Gabbidon. S. L., &Greene .H. T. (2016). Race and Crime: A Sociological Introduction. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
4. Goldstein .A.P. (1999).Legal and Psychological Aspects of Crime. New York: Springer.
5. Smith. A. D.,& Jones, P.S. (2015). Psychology and Law: An Empirical Perspective. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Uzbekistan Respublic Law on Forensic Psychology (2017). Huquqiy ekspertiza va psixologik baholash normativ hujjatlari. Toshkent: O'zbekistan Respublikasi Adliya vazirligi